

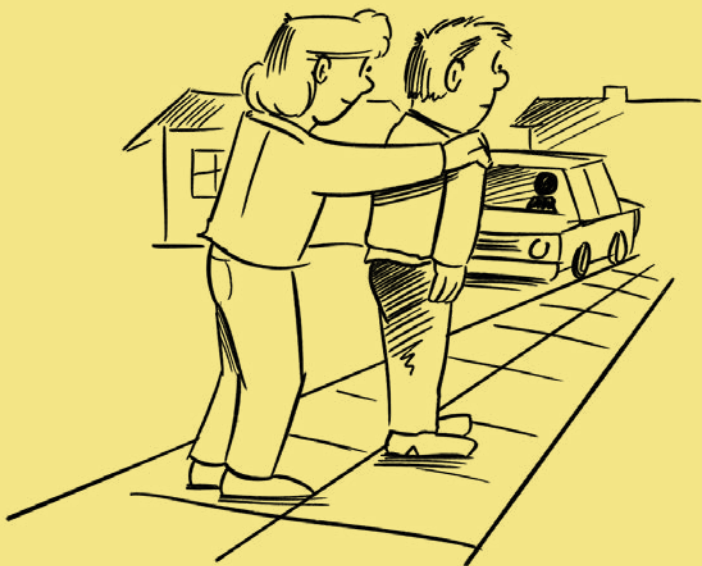

Socialstyrelsen

Til borgere og pårørende

Regler om brug af magt

over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne

---

Viden til gavn

Publikationen er udgivet af

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00
E-mail: info@socialstyrelsen.dk
www.socialstyrelsen.dk

Tegninger: Jørn, creativesupport.dk

Layout: 4PLUS4

Udgivelsesår: 2019

3. udgave, udgivet maj 2020

Download håndbogen på www.socialstyrelsen.dk

Der kan frit citeres fra håndbogen med angivelse af kilde.

ISBN (elektronisk udgave): 978-87-93944-74-9

ISBN (trykt udgave): 978-87-93944-75-6

Denne håndbog er én ud af tre håndbøger om servicelovens regler om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

Håndbogen er rettet mod borgere og pårørende. Der er yderligere udgivet:

- **Til fagpersoner:** Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne
- **Til myndighedspersoner:** Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne

Der er desuden udgivet en film om magtanvendelse primært målrettet borgere, undervisningsmaterialet *Brug af magt – regler i praksis* primært målrettet fagpersoner samt *Regler om brug af magt – kort fortalt* til hhv. borgere og fagpersoner.

For en mere udtømmende gennemgang af lovgivningen på området og ordlyden af de vigtigste paragraffer henvises til håndbogen rettet mod myndighedspersoner.

Alle tre håndbøger er gratis og kan downloades på www.socialstyrelsen.dk/udgivelser

Indhold

Til borgere og pårørende.....	5
Magtanvendelse er den sidste udvej.....	5
Den personlige frihed.....	6
Forebyg magtanvendelse	7
Retten til at bestemme selv og blive inddraget.....	7
Socialpædagogiske tiltag.....	8
Kompetenceudvikling og beredskab.....	9
Indsats efter brug af magt	10
Definition af magt.....	11
Samtykke.....	11
Værgemål.....	12
Støtte og omsorgspligt.....	13
Formål med indsatsen	13
Vera	14
Omsorgspligt	15
Jasmin.....	16
Reglerne om magtanvendelse.....	17
Centrale principper.....	17
Indhold i magtanvendelsesreglerne	18
Fælles regler	19
Husorden.....	19
Bofællesskabet Soldalsvænge.....	20
Formålet med magtanvendelsesreglerne	21

Målgruppen.....	21
Fysisk guidning	22
Christoffer.....	23
Afværgenhjælp.....	24
Fastholdelse m.v.	24
Martin.....	25
Særlige døråbnere	26
Gunnar.....	26
Stofseler.....	27
Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi.....	27
Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi.....	27
Låsning og sikring af yderdøre og vinduer	28
Agnes	28
Flytning uden samtykke.....	29
Regler for voksne uden demens el. lign.	30
Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer	30
Regler for voksne med demens el. lign.	32
Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer	32
Jørgen	33
Fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd.....	33
Per	34
Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi.....	35
Flytning uden samtykke.....	35
Klagemuligheder.....	36
Hvem kan klage?.....	37
Registrering og indberetning	38
Handleplaner.....	39
Forhold til anden lovgivning	40
Mere viden.....	41

Til borgere og pårørende

Denne håndbog er til borgere og pårørende til borgere, der er berørt af servicelovens regler for magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten. Håndbogen giver et overblik over, hvad der står i reglerne, og hvad de betyder.

Magtanvendelse er den sidste udvej

Som borger har du ret til selv at bestemme. Personalet må kun bruge magt eller på anden måde gribe ind i din ret til selv at bestemme, hvis det er umuligt at løse situationen på anden vis. Udgangspunktet for den sociale indsats er, at personalet skal støtte dig og respektere din ret til selv at bestemme. Brug af magt er altså undtagelsen.

Ud over denne håndbog er der lavet en film til borgere, der på en enkel måde fortæller om reglerne om brug af magt. Du kan finde filmen på socialstyrelsen.dk.

Den personlige frihed

Serviceovens regler om brug af magt bygger på det enkelte menneskes ret til selv at bestemme. Den personlige frihed skal beskyttes – uanset om man har betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne eller ej. Det står i grundlovens § 71.

Beskyttelse af den personlige frihed er centralt i både Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og FN's Handicapkonvention. Begge slår fast, at alle har ret til frihed og personlig sikkerhed.

Serviceovens regler om magtanvendelse gælder for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Formålet med reglerne er at begrænse brug af magt til det absolut nødvendige og styrke retssikkerheden for både dig og personalet.

I personalets håndtering af den enkelte persons frihed og ret til selv at bestemme kan det være nødvendigt at afveje forskellige og ofte modstridende hensyn. I nogle situationer kan personalet være nødt til at gribe ind i retten til selv at bestemme af hensyn til personens værdighed, sociale tryghed eller af hensyn til andre. Fx kan det medføre tab af værdighed, hvis en person med demens går udenfor uden tøj på.

Personalets afvejning af de forskellige hensyn skal altid ske ud fra en konkret vurdering af den enkelte situation og den enkelte persons forhold.

Forebyg magtanvendelse

Personalet skal altid forsøge at forebygge og begrænse brug af magt. Det står centralt i reglerne om magtanvendelse. Magt kan først bruges, når det ellers er umuligt at løse en situation.

Retten til at bestemme selv og blive inddraget

Hvis du oplever, at du har indflydelse på eget liv, og at personalet støtter dig i at opfylde dine ønsker og giver dig mulighed for at bestemme mest muligt selv, kan det i sig selv være med til at forebygge brug af magt.

Når du bliver inddraget og føler dig set, hørt og anerkendt, er det nemmere at samarbejde. På den måde kan man undgå, at situationer udvikler sig på en måde, hvor det bliver nødvendigt for personalet at gribe ind i din ret til selv at bestemme.

Følelsen af kontrol over eget liv kan også betyde, at du bliver mindre bange og stresset. Det kan mindske risikoen for trusler og vold og betyde, at personalet oplever mindre behov for at bruge magt.

Når det handler om fx at holde en person fast, bliver det tydeligt, at der er tale om et indgreb i retten til selv at bestemme. Men det er også vigtigt at være opmærksom på dagligdagssituationer, hvor det er knap så tydeligt, om en person får mulighed for selv at bestemme. Det kan fx være i forhold til, hvem der beslutter, hvad personen kan spise, hvad personen vil købe m.v.

Det er vigtigt at tænke over og tale om situationer i dagligdagen, så man kan lære af dem. På den måde kan personalets afvejning mellem den enkeltes frihed og ret til selv at bestemme på den ene side, og deres forpligtelse til at sikre omsorg og tryghed på den anden side, ske på så godt et grundlag som muligt.

Socialpædagogiske tiltag

Er der behov for at gøre noget, som du ikke vil være med til, fx at få børstet tænder, skal personalet forsøge at finde andre måder at gennemføre handlingen på uden at bruge magt.

Hvis personalet har kendskab til din livshistorie, reaktioner, rutiner, ønsker og behov, er det nemmere at være forberedt og reagere med pædagogiske tiltag, inden der opstår en situation, hvor det er nødvendigt at bruge magt. Ligesom det kan være med til at finde årsagerne til, at en kritisk situation opstår.

Det er også vigtigt, at personalet inddrager dig, så I sammen kan finde andre måder at gøre tingene på, fx ved at undersøge, hvad der er årsag til en konflikt, og hvad I kan gøre fremover.

Socialstyrelsens "Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt boformer for hjemløse" (2017) giver anbefalinger, metoder og redskaber til, hvordan man kan forebygge, håndtere og lære af voldsomme episoder. Dette er direkte brugbart i forhold til at forebygge magtanvendelse.

De nationale retningslinjer giver også anbefalinger til, hvordan man kan skabe faglige og organisatoriske rammer, der støtter op om det forebyggende arbejde.

Du finder de nationale retningslinjer på socialstyrelsen.dk.

Kompetenceudvikling og beredskab

Det er vigtigt, at personalet får kompetence og uddannelse i, hvordan man forebygger og bruger magt.

Det er også vigtigt, at tilbuddet har et aktivt beredskab, der er kendetegnet ved:

- Tilstrækkelig viden om lovgivningen.
- Kompetencer til at forebygge og håndtere magtanvendelser.
- Klare retningslinjer, der er kendt og anvendt.
- Godt kendskab til borgeren og en aktiv indsats for borgerindflydelse.
- At tilbuddets arbejde med magtanvendelse er velorganiseret.

Socialstyrelsen har udarbejdet undervisningsmateriale *Brug af magt – regler i praksis* om magtanvendelsesreglerne og et undervisningsmateriale til forebyggelse af voldsomme episoder. Begge er primært målrettet fagpersoner og studerende. Materialerne kan findes på socialstyrelsen.dk.

Indsats efter brug af magt

Magtanvendelse kan være en voldsom hændelse for dig og dine pårørende og for andre borgere og medarbejdere, der har været involveret i eller været vidne til magtanvendelsen. Det er derfor væsentligt, at medarbejdere og ledelse er klar over, hvilke tiltag der skal sættes i værk, for at de involverede personer får den nødvendige støtte. Personalet skal desuden registrere og indberette brug af magt til kommunalbestyrelsen og tilsynet.

Definition af magt

Du skal som udgangspunkt være indforstået med at modtage hjælpen, hvis du modtager hjælp efter serviceloven.

I reglerne om magtanvendelse er der tale om magt, når der sker et fysisk indgreb, selv om personen:

- Ikke giver sit samtykke
- Ikke kan give informeret samtykke.

Samtykke

1. Et samtykke er en udtrykkelig eller stiltiende tilkendegivelse af, at en handling godt må foretages eller undlades. Det kan gives mundtligt, med tegn eller skriftligt. Et stiltiende samtykke er en aktiv tilkendegivelse, fx at sige ja eller på anden måde vise, hvad man vil. Passivitet, hvor man ingenting gør, er altså ikke et samtykke.
2. Ønsker og holdninger kan komme til udtryk på mange måder. Nogle personer har intet eller kun begrænset verbalt sprog. Det skal selvfølgelig respekteres og tillægges præcis samme vægt, som hvis vedkommende havde sagt eller skrevet det.

3. Personen skal forstå, hvad samtykket indebærer, for at der er tale om et samtykke. Det er dog svært at opstille retningslinjer for, hvornår en person, der samtykker, kan siges at have forstået, hvad der gives samtykke til.
4. Skal et samtykke være gyldigt, skal det være givet umiddelbart i forhold til den handling, der er givet samtykke til. Et samtykke, der er opnået på baggrund af tvang eller urigtige oplysninger, er ikke gyldigt.

Værgemål

I nogle situationer kan du have behov for at få en værge, det vil sige en person, som kan handle på dine vegne.

Værgemål kan iværksættes for voksne, der ikke kan tage vare på egen økonomi eller personlige forhold.

Værgemålet skal passe til dine konkrete behov, og værgemålet må ikke være mere omfattende end nødvendigt. Ved et værgemål er det ikke muligt at fratage dig handleevnen på det personlige plan.

Det er Familieretshuset, der behandler sager om værgemål, og du kan læse mere om værgemål på familieretshuset.dk.

Støtte og omsorgspligt

Det generelle grundlag for støtte efter serviceloven står i formålet med indsatsen. Hvis personer med nedsat psykisk funktionsevne åbenlyst ikke er i stand til at tage vare på deres eget liv, har personalet desuden pligt til at give den nødvendige omsorg til borgeren – også selv om borgeren ikke kan eller vil give samtykke. Det kaldes omsorgspligten.

Formål med indsatsen

Formålet med støtten, der bliver givet efter serviceloven til voksne med nedsat funktionsevne, er, at den:

- Er sammenhængende og helhedsorienteret.
- Passer til den enkeltes særlige behov og muligheder.
- Er tilrettelagt med respekt for den enkeltes værdighed og ret til selv at bestemme.

Formålet med hjælpen er også at sikre, at:

- Problemerne ikke forværres.
- Den enkeltes sociale og personlige funktioner og udviklingsmuligheder bliver forbedret.

- De muligheder, som den enkelte har for livsudfoldelse og inklusion, forbedres.

Personalet skal være opmærksomt på, at den måde, som du oplever en situation på, afgør, om situationen føles værdig, eller om der er anledning til frustration. Det er altså ikke nok, at en medarbejder opfatter sine egne handlinger som rimelige og værdige, hvis du opfatter situationen anderledes. En værdig omgangsform forudsætter en dialog mellem dig og personalet. Dialogen vil ofte kunne være med til at undgå konflikter.

Det er ikke altid nemt at kommunikere med andre mennesker. Når man ikke oplever at føle sig hørt eller forstået, kan det føre til frustrationer, afmagt eller fortvivlelse. Det kan komme til udtryk som aggressive, voldelige eller selvskadende handlinger.

Vera

Vera er en kvinde med demens i lettere grad. Hun har tidligere boet med sin mand i en stor villa tæt ved vandet. Vera var hjemmegående, og hun gik meget op i, at tingene så pæne og præsentable ud. Da Veras mand døde, solgte hun huset og flyttede i en mindre lejlighed. Som årene er gået, har Vera fået vanskeligere og vanskeligere ved at klare arbejdsopgaver, og hun har derfor gradvist fået mere og mere hjælp fra kommunen.

Efter aftale med Vera selv flyttede hun for nylig i en plejebolig, der er tilknyttet det lokale plejehjem. Efter ganske få dage i plejeboligen oplever døtrene, at Vera ikke længere er så pænt klædt, som hun plejer. Noget, som hun ellers altid har sat en ære i. Gentagne gange snakker de med de medarbejdere, der har deres gang i Veras hjem, om, hvor vigtigt det er for deres mor at være præsentabel. Efter et par samtaler, hvor de ikke føler sig hørt, klager de til plejehjemslederen. Lederen undersøger sagen, og det viser sig, at det er efter Veras eget ønske, at hun nu klæder sig mere simpelt, da hun derved selv kan tage tøj på.

Omsorgspligt

Kommunen har pligt til at yde omsorg over for sine borgere. Omsorgspligten gælder, uanset om du giver dit samtykke eller ej. Omsorgen må dog ikke gennemføres med fysisk magt. Du har ret til at afslå hjælpen.

Formålet med omsorgen er at øge din selvbestemmelse, værdighed, sociale tryghed og at forbedre dine generelle livsvilkår. Personalet skal sørge for at inddrage dine pårørende eller andre, der har tilknytning til dig, så de kan medvirke til at varetage dine interesser.

I enkelte tilfælde vil der skulle handles, selv om en borger har givet udtryk for ikke at ville modtage hjælpen, fx for at sikre, at borgeren ikke overskrider andre borgeres grænser.

Jasmin

Jasmin er en yngre kvinde med udviklingshæmning, som ikke vil børste tænder. Hun virker bange for tandbørsten. Hendes tænder er efterhånden i en tilstand, som bekymrer medarbejderne. De står med den faglige udfordring, at de skal respektere Jasmin i forhold til hendes ret til selv at bestemme samtidig med, at de skal sikre, at hun ikke er udsat for omsorgssvigt. Hvis de tvinger hende til at få børstet tænder, vil Jasmin opleve det som et overgreb. Men de har også en omsorgspligt, som gør, at de skal arbejde på at få Jasmin motiveret til at børste tænder.

Medarbejdernes systematiske arbejde sætter fokus på to forhold:

1. Hvad kan årsagen være til, at Jasmin ikke vil åbne munden for tandbørsten?

Ved at arbejde med Jasmins livshistorie finder medarbejderne frem til, at Jasmin, på et tidligere botilbud, har været udsat for en hårdhændet metode til tandbørstning. En medarbejder stod bag Jasmin og holdt hendes kæbe åben med et fast greb, mens en anden medarbejder børstede tænderne. Dette kan være forklaringen på, at Jasmin forbinder tandbørstning med noget meget ubehageligt.

2. Hvad kan Jasmin lide at få i munden? Jasmin holder utrolig meget af chokolade, og hun åbner altid munden for at få chokolade.

Personalet udarbejder nu en pædagogisk plan, som indeholder følgende trin:

- At gøre Jasmin tryk ved og glad for tandbørsten ved at putte chokolade på den.
- At få Jasmin til at børste sine tænder med chokolade.
- At gå fra chokolade til børnetandpasta, når Jasmin er tryk og glad for tandbørsten.

Med denne plan lykkes det at motivere Jasmin til at børste tænder, og medarbejderne får dermed balanceret de to hensyn.

Reglerne om magtanvendelse

Centrale principper

Magtanvendelsesreglerne bygger på disse centrale principper:

- **Begrænse magtanvendelse mest muligt**, det vil sige, at socialpædagogisk bistand, omsorg og pleje altid går forud for magtanvendelse.
- **Mindsteindgrebsprincippet**, der betyder, at magtanvendelse skal begrænses til det absolut nødvendige og være så lidt indgribende som muligt.
- **Proportionalitetsprincippet**, der betyder, at indgrebet altid skal stå i et rimeligt forhold til det, som man ønsker at opnå.
- **Skånsomhedsprincippet**, der betyder, at indgrebet altid skal være så skånsomt og kortvarigt som muligt – med stort hensyn til den enkelte og andre, der er til stede.

Personalet skal gøre, hvad der er muligt for at opnå personens frivillige medvirken til et nødvendigt indgreb, før enhver form for magtanvendelse. Hvis magt er nødvendig, skal personalet forsøge med den mindst mulige form for magt, som samtidig er tilstrækkelig i den konkrete situation. Brug af magt skal stå i rimeligt forhold til det, som personalet vil opnå, og varigheden skal være så begrænset som muligt.

Et eksempel er en kvinde med demens i en plejebolig, der kan gå ture alene i umiddelbar nærhed af boligen, men som vil miste orienteringen, hvis hun kommer for langt væk. Dermed kan kvinden blive til fare for sig selv. Det at kvinden får en personlig alarm, så personalet ved, hvornår hun forlader stedet, og kan opspore hende igen, hvis hun er længe væk, er et eksempel på et mindre indgreb, end fx at tilbageholde hende i boligen. I denne situation vil det derfor ikke være lovligt at tilbageholde kvinden.

Indhold i magtanvendelsesreglerne

Serviceoven beskriver situationer, hvor magtanvendelse og andre indgreb i retten til selv at bestemme kan være tilladt. I det følgende gennemgås reglerne én for én.

Du kan som udgangspunkt til enhver tid takke nej til tilbud om hjælp. Reglerne om magtanvendelse er de undtagelser, hvor brug af magt kan tillades. Det er udelukkende i de tilfælde, som er beskrevet i magtanvendelsesreglerne, at der må bruges magt.

De fleste af reglerne om magtanvendelse gælder fælles for:

- Voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne (kapitel 24 i serviceloven)

Der er dog nogle regler, der kun gælder for:

- Voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er en konsekvens af demens el. lign. Det kan fx være voksne med udviklingshæmning, autisme, erhvervet hjerneskade eller psykiske vanskeligheder (kapitel 24 a i serviceloven)

Og der er nogle regler, der kun gælder for:

- Voksne med demens el. lign. (kapitel 24 b i serviceloven)

Fælles regler

Reglerne i dette kapitel gælder fælles for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, der er i målgruppen for reglerne om magtanvendelse.

Husorden

Lederen af et bo- eller dagtilbud kan udarbejde en vejledende husorden med regler og retningslinjer for ophold på bo- eller dagtilbuddets fællesarealer.

Beboerne i bo- eller dagtilbuddet og deres pårørende skal inddrages i at udarbejde en husorden. Hvis der er udarbejdet en husorden i bo- eller dagtilbuddet, skal de personer, der opholder sig her, gøres bekendt med den. Husordenen kan indeholde visuelle elementer, hvis det understøtter borgerenes forståelse af indholdet.

En sådan husorden kan medvirke til at forebygge magtanvendelse, da den gør retningslinjerne for ophold på fællesarealer tydelige for borgere, personale og pårørende.

Husordenen er vejledende. Der er ikke tale om magt-anvendelse, og husordenen kan ikke danne grundlag for magtanvendelse eller andre indgreb i selvbestemelsesretten over for borgerne.

Vær opmærksom på, at denne regel om husorden gælder for tilbud efter serviceloven – og ikke for almene plejeboliger efter almenboligloven. For almene plejeboliger gælder reglerne om husorden i almenboligloven. Reglerne i almenboligloven siger, at en almen boligafdeling fastsætter en husorden for afdelingen på et afdelingsmøde.

Bofællesskabet Soldalsvænge

Sune, Lena, Karina, Anders, Mohammed og Asger bor på Soldalsvænge, der er et bofællesskab for voksne med psykisk sårbarhed. Bofællesskabet har et fællesrum, hvor de seks beboere ofte opholder sig, og hvor de plejer at spise. Der er ofte diskussioner om, hvordan man bør bruge fællesrummet. Lena og Anders giver ofte udtryk for, at der bliver spillet for høj musik. Karina er utilfreds med, at der nogle gange er gæster til langt ud på aftenen. Det helt store diskussionsemne er rygning i fællesrummet.

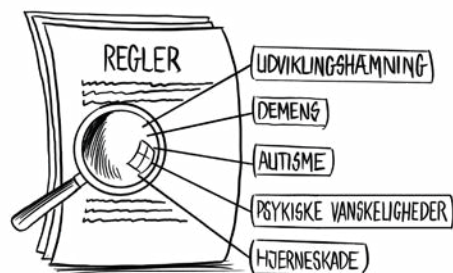
Lederen foreslår på et husmøde, at der laves en husorden for ophold i fællesrummet. Det, synes Sune, Lena, Karina, Anders, Mohammed og Asger, er en udmærket idé, da de håber på, at det kan betyde færre diskussioner af de samme emner igen og igen. De aftaler et nyt husmøde, hvor lederen giver eksempler på, hvad en sådan husorden kan indeholde.

På mødet spørger medarbejderne også hver enkelt beboer, hvad de gerne vil have fælles retningslinjer for. Beboerne sætter herefter deres ønsker op på en tavle, og medarbejderen styrer en drøftelse mellem de seks beboere. De bliver her enige om, hvad der skal med i husordenen. De vil tage husordenen op på et husmøde igen efter et halvt år. Lederen udarbejder husordenen, og alle beboere får et eksemplar.

Formålet med magtanvendelsesreglerne

Formålet med reglerne er at begrænse brug af magt og andre indgreb i retten til selv at bestemme til det absolut nødvendige. Indgreb må aldrig erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand. Mulighederne for magtanvendelse skal derfor betragtes som en undtagelse.

Indgreb må alene ske for at sikre en persons omsorg, værdighed og tryghed eller tilgodese hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet eller hensynet til andre.

Målgruppen

Målgruppen for magtanvendelsesreglerne er voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Det kan fx være personer med udviklingshæmning, autisme, demens, erhvervet hjerneskade eller psykiske vanskeligheder.

Der skal altid foretages en individuel og faglig vurdering af borgerens funktionsnedsættelse og dens følger. En tidligere stillet diagnose betyder ikke automatisk, at der kan anvendes magt. Et led i vurderingen kan dog fx være en lægefaglig diagnose. Funktionsnedsættelsen skal være både betydelig og varig. Det betyder bl.a., at reglerne om magtanvendelse ikke gælder i tilfælde, hvor en person udelukkende lider af en forbigående forvirringstilstand, og heller ikke i tilfælde, hvor personer har demens i lettere grad.

Fysisk guidning

Personalet kan, som led i omsorgen, bruge fysisk guidning for at sikre tryghed og trivsel for en person. Det kan fx være at lægge en arm om skulderen på personen for at vise, at man ønsker, at han eller hun skal følge med. Fysisk guidning kan først anvendes, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats.

Fysisk guidning kan bruges:

1. Af hensyn til personen selv for at sikre vedkommendes tryghed og værdighed.
2. Af hensyn til andre i situationer, hvor personens adfærd er grænseoverskridende eller skaber konflikter.
3. I situationer, hvor en beboer på et bo- eller dagtilbud er gået ind i en anden beboers egen bolig, uden at den anden beboer ønsker det.

Fysisk guidning må ikke indebære fastholdelse. Fysisk guidning er ikke magtanvendelse eller et indgreb i retten til selv at bestemme.

Christoffer

Christoffer bor sammen med Matias og seks andre i et bofællesskab for voksne med udviklingshæmning. Christoffer elsker kaffe og kan selv lave en kop kaffe i sin lejlighed, men en dag er Christoffer løbet tør for kaffe. Han ved, at Matias altid har kaffe på sin termokande. Christoffer går derfor ind til Matias for at få noget. Matias protesterer højlydt, og en medarbejder kommer til på grund af de højlydte protester. Christoffer mener, at Matias skal give ham kaffen, men det vil Matias ikke og siger til Christoffer, at han skal gå ud. Christoffer vil ikke gå uden kaffe. Personalet beder Christoffer om at høre efter, hvad Matias siger, og de tilbyder Christoffer, at han kan komme med og få kaffe i fællesrummet. Christoffer vil dog stadig ikke gå uden kaffen og råber højere og højere, så Matias holder sig for ørerne. Personalet lægger en hånd på Christoffers arm og beder ham følge med ud i fællesrummet og få kaffe der. Christoffer går med personalet ud i fællesrummet, hvor han får en kop kaffe.

Afværgehjælp

Personalet kan kort fastholde eller føre en person væk fra en situation, når det er nødvendigt for at undgå, at personen, væsentligt, ødelægger indbo eller andre værdier.

Det er en betingelse, at der er tale om væsentlig ødelæggelse af fysiske genstande af betydelig økonomisk værdi eller affektionsværdi. Genstandene kan både tilhøre en anden eller personen selv.

Afværgehjælpen kan ske akut.

Fastholdelse m.v.

Personalet kan fastholde, tilbageholde eller føre en person tilbage til sin bolig eller til et andet opholdsrum, når personen er til fare for sig selv eller andre.

Fastholdelse kan ske akut.

For voksne med demens el.lign. er der dog flere muligheder for at fastholde, se kapitlet om regler for voksne med demens el. lign.

Martin

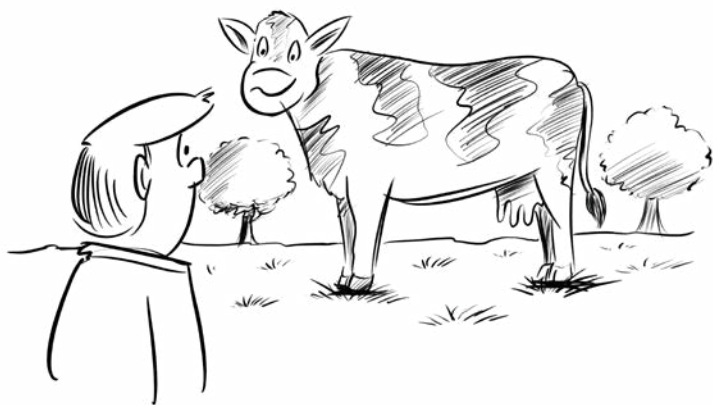
Martin er en yngre mand med autisme, der med jævne mellemrum får psykotiske anfald.

Martin har haft en rigtig god eftermiddag med køretur, masser af smil og grin, og nu er Martin tilbage i sin stue. Han drikker te og har samlet et par puslespil. Medarbejderen, som han er sammen med, spørger, om han kunne tænke sig at lave en tegning. Det vil Martin gerne, og medarbejderen sidder ved siden af ham og snakker løbende med om, hvad Martin tegner. Medarbejderen tegner også selv, og Martin efterligner tegningen. Efter et stykke tid farer han lige pludselig på medarbejderen, griber fat i vedkommendes arm og forsøger at bide i arm og hånd.

Medarbejderen fastholder Martin ved at lægge begge hænder på Martins skuldre og sætter ham hen i sofaen i stuen. Samtidig taler medarbejderen med Martin for at berolige ham. Martin er rolig et øjeblik, men kaster herefter fjernbetjeningen mod fjernsynet og forsøger også at kaste tekoppen mod fjernsynet.

Medarbejderen fortæller med rolig stemmeføring, at det er en rigtig dårlig idé at bide og ødelægge sit fjernsyn, som Martin er meget glad for, men at han stadig godt kan lide Martin. Martin svarer: "Det var ikke mig".

Medarbejderen fortsætter med at tale beroligende til Martin og spørger, om de skal lave tegningerne færdige. Det, synes Martin, er en god idé, og tegningerne gøres færdige og hænges op på væggen.

Særlige døråbnere

Særlige døråbnere kan bruges, når det er absolut nødvendigt for at undgå, at en eller flere personer udsætter sig selv eller andre for væsentlig personskade. Der må ikke bruges egentlige aflåsningssystemer.

Døråbnere kan fx være nødvendige ved farefyldte trafikale forhold eller særlige naturområder, hvor personen kan blive væk. Alle, der ikke kan betjene de særlige døråbnere, skal have den nødvendige hjælp til

Gunnar

Gunnar bor i en plejebolig. Den ligger tæt på den gård, hvor Gunnar og hans kone boede i mange år. Gunnar har gennem længere tid være urolig sidst på eftermiddagen og under aftensmaden. Han går hvileløst omkring og er indimellem aggressiv over for de andre beboere. Det eneste, der lader til at hjælpe, er, når han går en tur i nærheden af sin tidligere gård. Gunnar er dog, over de seneste år, blevet mere og mere usikker på benene. Da han også for kort tid siden har fået konstateret knogleskørhed, er medarbejderne bekymrede for, at han falder. Det er derfor besluttet, at Gunnar skal have installeret en døråbner, der gør det muligt for personalet at opdage, at Gunnar er ved at forlade boligen, så medarbejderne kan følge med ham og støtte ham undervejs.

Ved at arbejde med hans livshistorie finder man frem til, at Gunnar altid malkede sine køer sidst på eftermiddagen. Da man begynder at tale med ham om hans køer, hver gang han bliver urolig, og forsikrer ham om, at der er fundet en afløser for ham, bliver han rolig igen og kan nu i ro og fred spise sin aftensmad. Da tilladelsen udløber, har medarbejderne, altså via socialpædagogiske tiltag, fundet en løsning, så der ikke længere er behov for døråbneren.

det, medmindre der er tale om en person, hvor myndigheden har truffet beslutning om tilbageholdelse i boligen.

Særlige døråbnere kan kun bruges, når kommunen har truffet afgørelse om/givet tilladelse til det.

Stofseler

Personalet kan kun spænde en person fast med stofseler, hvis det er for at forhindre fald. Fastspænding med stofseler må ikke bruges til at begrænse en persons bevægelsesfrihed, hvis personen fx er utryg, aggressiv eller træt. Bløde specialhandsker, hjelme m.v., der bruges med det formål at forhindre selvdestruktiv adfærd, er ikke omfattet af reglerne om magtanvendelse. Loven giver ikke mulighed for at spænde fast for at sikre en korrekt siddestilling, da det ikke sker for at hindre fald.

Stofseler kan kun bruges, når kommunen har truffet afgørelse om/givet tilladelse til det.

Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi

Udvalget af tryghedsskabende velfærdsteknologier bliver hele tiden større. For at lovgivningen kan følge med, er der er nedsat et råd for tryghedsskabende velfærdsteknologi. Rådet udarbejder mindst én gang om året en indstilling til social- og indenrigsministe-

ren. Her indstilles, hvilke former for tryghedsskabende velfærdsteknologi der kan bruges efter reglerne om magtanvendelse. Formålet med at bruge tryghedsskabende velfærdsteknologi er at understøtte en persons bevægelsesfrihed, omsorg, værdighed, tryghed og sikkerhed.

På baggrund af indstillingen fra rådet fastsætter social- og indenrigsministeren regler for, hvilke former for tryghedsskabende velfærdsteknologi der kan bruges.

Du kan finde den opdaterede liste på Social- og Indenrigsministeriets hjemmeside under *"Arbejdsmråder"* → *"Handicappolitik"* → *"Bo- og dagtilbud til voksne"* → *"Magtanvendelse"*.

Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi

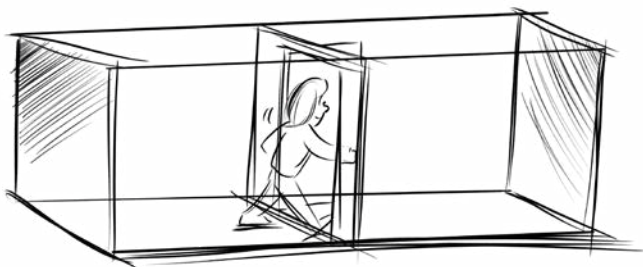
Kommunalbestyrelsen kan afgøre, at tryghedsskabende velfærdsteknologi må bruges til en person i 12 måneder.

Den tryghedsskabende velfærdsteknologi må kun bruges, hvis der er risiko for personskade, og hvis brugen af teknologien er nødvendig for at undgå denne risiko. For voksne med demens el. lign. er der dog flere muligheder for brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi. Se kapitlet om regler for voksne med demens el. lign.

Låsning og sikring af yderdøre og vinduer

Kommunalbestyrelsen kan afgøre, at yderdøre eller vinduer til en persons bolig på botilbud må låses i 12 måneder. Det kan kun ske, hvis der er risiko for, at personen vil forlade sin bolig – og derved udsætte sig selv eller andre for fare.

Der skal altid være mindst én ulåst dør i personens egen bolig af hensyn til personens mulighed for at kunne gå frit og af hensyn til brandsikkerheden. Låsningen må ikke omfatte døre mellem personens egen bolig og botilbuddets indendørs fællesarealer. Låsningen vil altså kun kunne ske af døre og vinduer til udendørsarealer.

Agnes

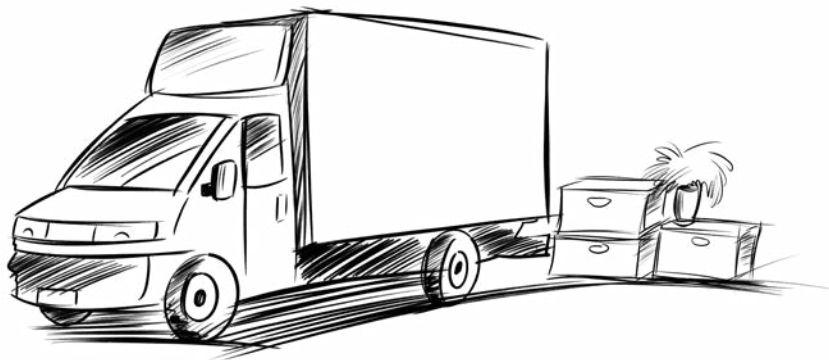
Agnes er stærkt præget af en erhvervet hjerneskade. Hun bor i afsnit for voksne med hjerneskade i en plejebolig og har ofte gået en tur ned til den nærliggende sø. Hun har indtil for nylig selv kunnet finde derhen og hjem igen. Personalet har dog på det seneste oplevet, at hun er blevet fundet af folk fra nærområdet, langt fra sin almindelige rute, ofte kun iført nattøj. En medarbejder har derudover flere gange set Agnes gå ude midt på vejen. Når hun bliver spurgt, siger hun, at hun ikke rigtig ved, hvor hun er.

Medarbejderne har derfor vurderet, at det ikke længere er sikkert, at Agnes går alene. De overtaler Agnes til at blive, når de ser, at hun er på vej ud uden overtøj. Agnes har i sin bolig både en dør ind til plejecenteret og en terrassedør ud til en lille terrasse. Flere gange har medarbejderne først sent set, at Agnes er på vej til søen alene, da Agnes er gået ud ad terrassedøren. Medarbejderne overvejer nu, om de skal søge kommunen om tilladelse til at låse en låge i et stakit, som de vil sætte op om Agnes' terrasse, så hun ikke kan gå uset ud af plejecentret ad den vej.

Flytning uden samtykke

At flytte en person fra en bolig, uden at personen har givet samtykke, er et meget vidtgående indgreb i selvbestemmelsesretten. Flytning kan kun ske undtagelsesvis, og når det er absolut påkrævet for, at den enkelte kan få den nødvendige hjælp. Forudsætningen er, at hjælpen ikke kan gennemføres i den nuværende bolig. Det er Familieretshuset, der træffer afgørelse om flytning efter indstilling fra kommunalbestyrelsen.

For voksne med demens er der dog flere muligheder for flytning uden samtykke. Se kapitlet om regler for voksne med demens el. lign.

Regler for voksne uden demens el. lign.

Reglerne i dette kapitel gælder kun for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, der ikke er en konsekvens af demens el. lign. Det kan fx være personer med udviklingshæmning, autisme, erhvervet hjerneskade eller psykiske vanskeligheder.

Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

Støtte til hygiejne skal gives med respekt for og hensyntagen til personens selvværd og livsførelse. Som udgangspunkt er det frivilligt, om personen ønsker hjælp til personlig hygiejne. Personalet kan træffe beslutning om, kortvarigt, at fastholde personen i personlig hygiejne-situationer, hvis det er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed og værdighed. Personalet skal indberette dette til personalelederen, som sender indberetningen videre til kommunalbestyrelsen og tilsynet.

Personalelederen skal, på baggrund af indberetningen, vurdere, om det er sandsynligt, at der vil blive behov for at fastholde personen kortvarigt igen. Hvis

ja, er der behov for at bede om kommunalbestyrelsens tilladelse til kortvarig fastholdelse. Personalelederen er forpligtet til at bede kommunalbestyrelsen om en sådan afgørelse om tilladelse, hvis der er anvendt kortvarig fastholdelse mere end én gang inden for 6 måneder over for den pågældende person.

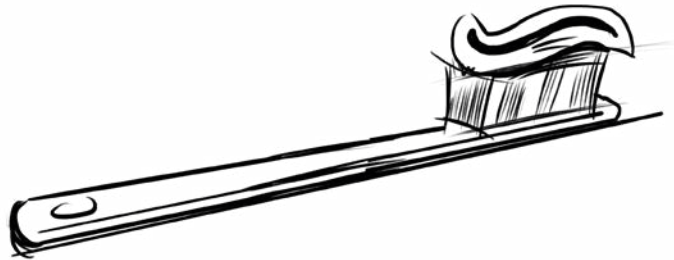
Kommunalbestyrelsen kan, efter forespørgsel fra personaleleder, træffe afgørelse om personalet, kortvarigt, kan fastholde en person i personlige hygiejne-situationer for en periode på 12 måneder. Det skal samtidig, gennem § 141 -handleplanen, søges sikret, at kortvarig fastholdelse i personlige hygiejne-situationer kan undgås i fremtiden. Kortvarig fastholdelse kan kun ske i følgende hygiejne-situationer:

1. Tandbørstning.
2. Barbering.
3. Hårvask, badning, håndvask og tøjskift.
4. Klipping af hår og negle.
5. Skift af bleer og bind.

6. Pleje af hud.
7. Fjernelse af madrester og andre genstande i kindpose, mundhule, øre og næse.
8. Almindelig sårpleje.

Personalet må holde en person kortvarigt fast, så personen fx kan få børstet tænder. Der må ikke bruges hjælpemidler til fastholdelsen, og fastholdelsen må ikke være et fysisk overgreb.

En ændring af rutiner kan ofte gøre, at man undgår at anvende magt. Fx kan det være, at personen ikke skal i bad eller børste tænder på et bestemt tidspunkt, men at der i stedet bliver taget hensyn til personens behov. For personer med demens er der flere muligheder for kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer. Se kapitlet om regler for voksne med demens el. lign.

Regler for voksne med demens el. lign.

Reglerne i dette kapitel gælder kun for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, der er en konsekvens af demens el. lign.

Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

Personalet kan kortvarigt fastholde en person i personlig hygiejne-situationer, hvis det er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed.

Der skal samtidig, gennem § 141-handleplanen, arbejdes med, at kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer kan undgås i fremtiden.

Der er ikke en udtømmende liste over de hygiejnesituationer, hvor der kan ske fastholdelse, sådan som det er tilfældet i forhold til voksne uden demens el. lign. Kortvarig fastholdelse kan altså ske i alle personlig hygiejne-situationer i forhold til personer med demens el. lign.

Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer kan ske akut.

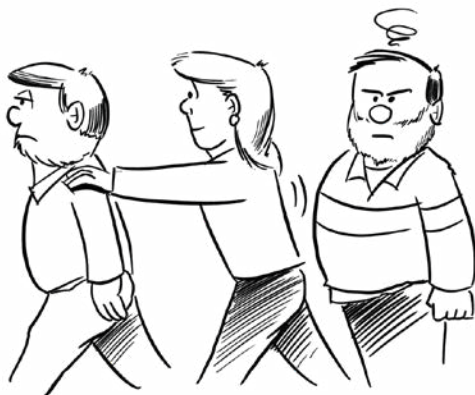
Jørgen

Jørgen har for nylig fået en hofteoperation og har siden siddet i kørestol og flyttes med lift. Jørgen har Alzheimers og bor derfor i en plejebolig. Han kan, med verbal støtte fra medarbejderne, klare hygiejnen på egen hånd. Jørgen har dog efter hofteoperationen fået brug for ble, og skiftningen af bleen volder problemer, da han modsætter sig voldsomt – også selv om personalet har forsøgt at skabe en tryk situation. Han får sår, hvis ikke bleen skiftes med jævne mellemrum. Personalet beslutter at bruge magt i en kortere periode, imens man forsøger at finde en måde at skifte ble på, som Jørgen er tryk ved. Samtidig forsøger man at genoptræne Jørgens gangfunktion, da det også vil give bedre muligheder for at skifte bleen. Personalet vurderer, at det vil være omsorgssvigt, hvis ikke Jørgens ble skiftes med jævne mellemrum, da der er risiko for tryksår, hudløshed og urinvejsinfektioner.

Fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd

Personalet kan fastholde, tilbageholde eller føre en person tilbage til sin egen bolig eller et andet opholdsrum, hvis det er nødvendigt for at sikre andres tryghed, værdighed og sikkerhed. Betingelsen for en sådan fastholdelse m.v. er, at personen udviser en meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd over for de øvrige personer på bo- eller dagtilbuddet, eller at en beboer er gået ind i en anden beboers bolig, uden at vedkommende ønsker det.

Fastholdelse kan ske akut.

Per

Per spiser frokost i spisestuen sammen med de andre personer på et plejecenter for borgere med demens. Per har svær Alzheimers og er lige flyttet til plejecentret. Det er helt nye omgivelser for Per, og han møder mange nye mennesker. Samtidig savner han sin kone, der for nylig er død, og han spørger tit efter hende. Anna, der også har demens, vil gerne i kontakt med Per og kalder mange gange på ham. Per bliver meget vred og skubber stolen tilbage, så den vælter, og kaster sin tallerken i gulvet. Per travler rundt på gulvet og råber højt og smider med de ting, som han kan få fat i. Medarbejderne forsøger at berolige Per og følge ham ind i hans lejlighed. De andre borgere bliver tydeligt utrygge og siger til Per, at han skal tie stille. Nogle begynder også at råbe og slå sig selv. Per bliver endnu vredere og endnu mere højtråbende og vil stadig ikke følge med medarbejderen ind i lejligheden. Medarbejderne vurderer, at de må tage fat i Pers arm og føre ham ind i lejligheden, hvor de beroliger ham med hans yndlingsmusik, hans egen lænestol og de andre ting, som han kender fra sit gamle hjem. Efter Per har forladt spisestuen, får medarbejderne beroliget personerne her, og de spiser videre.

Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi

Personalet kan bruge tryghedsskabende velfærdsteknologi for at sikre personens tryghed, værdighed og omsorg.

Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi i forhold til personer med demens el. lign. er ikke magtanvendelse eller et indgreb i retten til selv at bestemme, med mindre den pågældende person, fremtidsfuldmægtig (en person, der varetager fuldmagtsgivers interesser, når fuldmagten træder i kraft) eller værge modsætter sig det. Den pågældende person, fremtidsfuldmægtig eller værge skal informeres om brugen af teknologierne, inden de bliver brugt.

Modsætter den pågældende person, fremtidsfuldmægtig eller værge sig brug af tryghedsskabende velfærdsteknologier, kan kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om brug af teknologierne. Afgørelsen kan gøres tidsubegrænset.

Flytning uden samtykke

Kommunalbestyrelsen kan – for personer med demens el. lign., der ikke modsætter sig flytning, men som ikke kan give et informeret samtykke – træffe afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud. Dog kun, hvis personens værge eller fremtidsfuldmægtig, med en fuldmagt på dette forhold, er enig i afgørelsen.

Modsætter personen sig flytning, eller er værgen eller fremtidsfuldmægtigen ikke enige i flytningen, skal kommunalbestyrelsen indstille til Familieretshuset at træffe afgørelsen. I det tilfælde gælder reglen om flytning uden samtykke, som er beskrevet i kapitlet om fælles regler – se side 29.

Klagemuligheder

Nogle indgreb efter magtanvendelsesreglerne foretages af personalet, uden at der er truffet afgørelse af kommunalbestyrelsen. Disse magtanvendelser kan man klage over til kommunalbestyrelsen.

Andre indgreb efter magtanvendelsesreglerne foretages på baggrund af en afgørelse, som kommunalbestyrelsen har truffet. Man kan klage over kommunalbestyrelsens afgørelse til Ankestyrelsen.

Endeligt træffes nogle afgørelser om flytning uden samtykke af Familieretshuset. Man kan klage over Familieretshusets afgørelse til Ankestyrelsen.

Klager over magtanvendelser stiles altid til kommunalbestyrelsen, uanset om klagen er til kommunalbestyrelsen, Ankestyrelsen eller Familieretshuset. Kommunalbestyrelsen har pligt til at viderebringe klagen til rette sted.

Der kan klages over følgende indgreb til kommunalbestyrelsen:

- Fysisk guidning.
- Afværgehjælp.
- Fastholdelse m.v.
- Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer uden forudgående afgørelse.
- Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi uden forudgående afgørelse.

Der kan klages over følgende indgreb til Ankestyrelsen:

- Særlige dørbådnere.
- Dørlåsning.
- Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi med forudgående afgørelse.
- Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer med forudgående afgørelse.
- Flytning uden samtykke (afgørelse truffet af Familieretshuset).

Der kan klages over følgende indgreb til Familieretshuset:

- Flytning uden samtykke (afgørelse truffet af kommunalbestyrelsen over for personer med demens el. lign.).

Hvem kan klage?

For at sikre personer, der ikke selv er i stand til at klage, har pårørende eller andre mulighed for at klage på personens vegne. Det kan være en ægtefælle, samlever, søskende, bisidder, advokat eller værge. Klagefristen er fire uger fra, at afgørelsen er meddelt personen/klageren.

Fristen for Ankestyrelsens afgørelse er på otte uger af hensyn til muligheden for at indbringe sager om tilbageholdelse i boligen mod personens vilje og flytning uden samtykke for domstolene.

Tilbageholdelse i boligen og flytning uden samtykke er de alvorligste indgreb i den personlige frihed. Der er derfor særlig adgang til at få prøvet disse indgreb ved domstolssystemet.

Registrering og indberetning

Når der er foretaget indgreb i den personlige frihed, skal indgrebet registreres og indberettes til kommunalbestyrelsen og tilsynet.

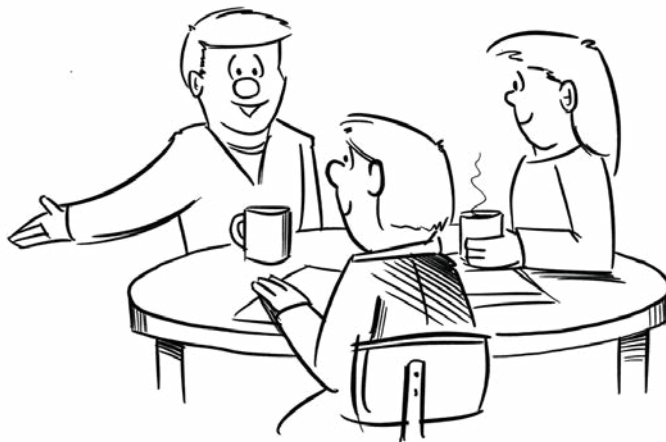
Personalelederen skal også jævnligt orientere personens pårørende, fremtidsfuldmægtige, værge eller anden repræsentant om, hvilke magtanvendelsesindgreb der er foretaget over for personen.

Handleplaner

Når der har været anvendt magt, har kommunen pligt til at udarbejde en plan for, hvordan man fremover undgår brug af magt.

Handleplanen skal også medvirke til at koordinere indsatsen i forhold til tilbud og aktiviteter med hensyn til bolig, beskæftigelse, fritid og undervisning.

Handleplanen skal altid udarbejdes ud fra den enkelte persons forudsætninger og så vidt muligt i samarbejde med personen. Personen bør således inddrages aktivt i processen.

Forhold til anden lovgivning

Magtanvendelsesreglerne gælder inden for det sociale område. Andre relevante love kan komme i spil i forhold til personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne som fx sundhedsloven, psykiatriloven og lov om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile. For mere information om disse love – i forhold til magtanvendelse – henvises til håndbogen, der er rettet mod myndighedspersoner.

Mere viden

- Lov om social service: www.retsinformation.dk
- Vejledning om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper: www.retsinformation.dk
- Bekendtgørelse om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter service-loven: www.retsinformation.dk
- Social- og Indenrigsministeriets hjemmeside: www.sim.dk
- Socialstyrelsens hjemmeside: www.socialstyrelsen.dk

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen
Edisonsvej 1
5000 Odense C
Tlf.: 72 42 37 00

www.socialstyrelsen.dk

Maj 2020